

Мәтіндердің жұмыс істеу жағдайлары

Оқу қажет болатын коммуникативті жағдайлардың пайдалы жіктелуі, бастапқыда бұл классификация шет тілдерін оқытуға арналған, бірақ ол диагностикалық құралдарды әзірлеудің негізі ретінде ана тілінде де жарамды. Жіктеу келесі жағдайлар мен оқу мақсаттарын ажыратуды ұсынады: жеке, қоғамдық, іскерлік және оқу.

Жеке жағдайларда мәтіндер адамның жеке мүдделеріне қызмет етеді - практикалық, эмоционалды және интеллектуалды. Мұндай мәтіндер келесідей адамдар арасындағы жеке қарым-қатынастарды қолдау және дамыту (хаттар, фантастика, өмірбаяндар) қызығушылықты қанағаттандыру үшін (ақпараттық мәтіндер), сондай-ақ жағымды демалыс үшін. Жеке жағдайларда қолданылатын мәтіндердің электрондық нысандарына жеке электрондық хаттар, SMS, күнделік түріндегі блогтар.

Қоғамдық жағдайларда істер мен қамқорлықты сипаттайтын мәтіндер қоғамдық ұйымдар үшін жұмыс істейді. Мысалы, ресми құжаттар, ақпарат қоғамдық іс-шаралар, газет жаңалықтары, онлайн форумдар. Мұндай мәтіндер мыналарды қамтиды азды-көпті анонимді адам байланыстары.

Оқу жағдайларында мәтіндер, ең алдымен, хабарламаға арналған кез-келген білім беру мәселелерін шешуде қажетті ақпарат. Бұл "іс үшін оқу" деп аталады. Әдетте бұл мәтіндерді оқытушы тағайындайды және оқырманды еркін таңдау пәні тағайындамайды. Мұндай мәтіндердің классикалық мысалдары мектеп оқулықтары немесе электронды интерактивті оқыту бағдарламалары.

Көптеген он бес жастағы оқушылар бір-екі жылдан кейін жұмыс іздеумен айналысады, олар іскерлік жағдайларда мәтіндерге жүгінуге мәжбүр болады. Мұнда мәтін кез келген шұғыл істі орындауға қызмет етеді. Бұл газеттің тиісті бөлімінде жұмыс іздеу болуы мүмкін немесе интернетте, жұмысты қалай бастау керектігі туралы нұсқаулық және т.б. бұл "іс үшін оқу" деп аталады. Мұндай мәтіндер PISA тестіне енгізілген, ең алдымен, жастардың табысты жұмыс істеуге дайындығын бағалау үшін өз білімі мен дағдыларын нақты өмірде қолдана отырып, мектеп білімінде де қолдана алады.

Оқу жағдайларының бұл жіктелуі мәтіннің контексттері мен мақсаттарын сипаттап жазылған. Басқаша айтқанда, бұл жіктеу нақты мәтіннің орнын көрсетпейді, ол шынымен оқылады және автор жіберген аудиторияға. Сонымен, көптеген мәтіндер, сыныпта оқылатындар сынып үшін жазылмаған. Мысалы, мұғалімнің тапсырмасы бойынша оқушылар сыныпта

өлеңдер оқыңыз, бірақ ақындар бұл өлеңдерді оқу мақсатында емес, (көбінесе) оқырмандардың жеке рахаты, олардың рухани және эстетикалық өзін-өзі жетілдіруі үшін. В PISA көркем мәтіндер" жеке жағдайлар " санатына жатады, себебі бұл олардың бастапқы мақсаты болды.

Мектепте мәтіндер де жиі кездеседі, қоғамдық жағдайларға арналған (мысалы, клуб мүшелеріне арналған ережелер). Мұндай PISA-дағы мәтіндер" қоғамдық жағдайлар " санатына жатады, бұл мектеп немесе мектептен тыс клуб болуы мүмкін.

Сонымен қатар, оқулықтар мектепте де, мектептен тыс үйде де оқылады, дегенмен, олар оқу жағдайларына арналған және олар PISA-ға жатқызылылады. Айта кету керек, оқу жағдайларының төрт түрі қатаң оқшауланбаған, олар қиылысады. Мысалы, автор өз мәтінін бір уақытта және сол үшін тағайындайды оқырманды қуанту және оны ағарту үшін. Біз осындай аралас мәтінді "оқу және жеке жағдайларға" жатқызамыз.

PISA тестін жасаушылар оқу сауаттылығын зерттеуге қосуды мақсат етті әр түрлі оқу жағдайлары. Мәтіндерді оқу түрлері бойынша бөлу PISA тестінің баспа нұсқасындағы жағдайлар-: жеке – 30%, қоғамдық – 30%, оқу – 25% іскерлік – 15%.

PISA тестінің құрылымы әрқайсысын өлшеу үшін бөлек шкала құруға аталған бес дағдының ішінен мүмкіндік бермейді. Сондықтан мәтінді толық және терең түсінуге бағытталған бес қадам үш оқу дағдысымен және оларға сәйкес іс-әрекеттер жинақталды:

1. Ақпаратқа қол жеткізуді табыңыз және оны алыңыз.
2. Мәтін туралы жалпы түсінік қалыптастыру және мәтін туралы ақпаратты тілге аудару оқырман.
3. Мәтіндік хабарламаның мазмұны мен формасы туралы ойлау, оны бағалау. Әрі қарай осы үш әрекеттің қысқартылған атаулары қолданылады:
 1. табу және шығару (хабарлама немесе ақпарат),
 2. біріктіру және түсіндіру (хабарлама), немесе – орыс тілінде: байланыстыру және түсіндіру,
 3. түсіну және бағалау (хабарлама).

Бірінші әрекетті орындау кезінде оқырман ең алдымен жеке әрекеттерге назар аударады мәтін ақпаратының үзінділері. Екінші әрекетті орындау

арқылы оқырман осы үзінділерді біріктіреді үлкен сурет. Үшінші әрекетті орындау кезінде оқырман мәтіннің хабарламасын мәтіннен тыс мәтінмен байланыстырады ақпарат. Суретте. жоғарыда аталған барлық оқу дағдыларының байланыстары ұсынылған. Оқу сауаттылығы мәтінге сүйену мәтіннен тыс білімге сүйену түсіну және бағалау (хабарлама) мәтіннің мазмұнын түсіну және бағалау мәтіннің формасын түсіну және бағалау табу және шығару (ақпарат) интеграциялау және түсіндіру (ақпарат)шығару (ақпарат) мәтіннің жалпы түсінігін қалыптастыру мәтінді түсіндіру

Бірінші дағды: табу және алу (мәтіннен ақпарат)

Мұнда мәтіннен бір немесе бірнеше үзінділерді шығару туралы айтылады ақпарат. Мұндай фрагмент, мысалы, қызметкердің қажетті сапасы болуы мүмкін немесе жергілікті телефон коды немесе растайтын (теріске шығаратын)факт айтылған көзқарас.

Күнделікті өмірде оқырмандар үнемі мәтіндерден ақпарат алады. Мұны істеу үшін Сіз бүкіл мәтінді еркін қарап (сканерлеп), оның бір бөлігін бөлектеуіңіз керек (мысалы, қатты мәтіндегі бет, кесте немесе тізім), онда сіз іздеген ақпарат қамтылған. Көбінесе ізделетін ақпарат мәтіннің бір бөлігінде болады, бірақ кейде ол бірнеше сөйлемдерді немесе бірнеше кесте ұяшықтарын немесе бірнеше тізім жолдарын алады..

Ақпаратты алуды қажет ететін тест сұрақтарына жауап бере отырып, оқушылар сұрақтың маңызды бөлшектерін байланыстырылады (объектінің қажетті қасиеті, уақыты, орны немесе іс-әрекеттің мән-жайлары) және мәтіннің тиісті бөлшектері. Кейде бұл байланыс тікелей, тура мағынада болады - сәйкес кілт сөздерге сәйкес, кейде жанама-синоним. Қажетті ақпарат әрқашан мәтінде өте айқын түрде қамтылған.

Сұрақтың тұжырымдамасында да айқын көрсетілгеніндей (нақты қандай ақпарат) табу керек. Ақпаратты алу сұрақтары әртүрлі дәрежеде сенімділікке ие болуы мүмкін. Шекті анықталған сұрақтың мысалы: мәтін немесе кесте бойынша қай уақытта екенін анықтаңыз немесе қандай жерде бірдеңе болып жатыр. Тағы да астын сызайық-мәтінде немесе кестеде мыналар бар ақпарат нақты түрде. Жауабы бар сұрақтар біршама қиын синонимдік түрдегі мәтін. Мұндай ақпаратты табу санаттау дағдыларын қажет етеді. Мысалы, екі ұғымды жалпы санатқа жатқызу керек немесе, керісінше, екеуін ажырату керек әр түрлі категорияларға қатысты ұқсас ұғымдар. Оқырманның әртүрлі деңгейлері тәжірибені сұрақ элементтерін жүйелі түрде өзгерту арқылы өлшеуге болады, оның күрделілігін анықтайды.

Ақпаратты алу - бұл сіз іздеген хабарламаны таңдау процесі. Ақпаратты іздеу - бұл ақпараттың қай жерде орналасқанын анықтау процесі. Кейбір тест сұрақтары олар тек ақпарат алуды қамтиды. Бұл көбінесе баспаға қатысты оқырман барлық бөліктерін тікелей көре алатын мәтінге. (Электрондық мәтінде ақпаратты іздеген кезде оқырман көбінесе гипер байланыстарға жүгінуі керек.) Іздеу кезінде баспа мәтініндегі ақпарат оқырман субтитрлерге назар аудара алады және осылайша қажетті хабарламаны қамтитын мәтіннің бір бөлігін анықтаңыз. Ақпаратты табудың қиындығы мәтіндегі қажетті орынды анықтау үшін қарау керек беттер санымен анықталады, сұралған хабарламаның көлемімен, сондай-ақ сұрақтың ізделушінің орналасқан жері туралы хабарлайтындығымен мәтіндегі хабарламалар.

ЕКІНШІ ШЕБЕРЛІК: ИНТЕГРАЦИЯЛАУ ЖӘНЕ ТҮСІНДІРУ (мәтін хабарламалары)

Мәтіннің ішкі мағынасын түсіну үшін оның жеке хабарламаларын байланыстыру қажет бір-бірімен және түсіндіру.

Түсіндіру немесе түсіндіру мәтіннен осындай ақпаратты алуды қамтиды, ол тікелей хабарланбайды. Кейде бұл үшін жасырын байланыс орнату керек, кейде болжалды хабарламаны түсіну, ішкі мәтінді түсіну. Мәтінді түсіндіру арқылы оқырман жасайды барлық мәтіннің де, оның кез-келген бөлігінің де жасырын болжамдары немесе мәлімдемелері айқын. Түсіндіру бірқатар ақыл-ой әрекеттеріне сүйенеді. Мысалы, оқушыларға сұраққа жауап беру үшін кейде сіз мәтіннің хабарламасынан қорытынды жасауыңыз керек, негізгі және кіші мәндерді ажыратыңыз мәліметтер, негізгі ойларды қысқаша тұжырымдау немесе мәтінде айтылғандардың негізінде алдыңғы оқиғаға қорытынды жасау.

Мәтіннің жеке хабарламаларын біртұтастылыққа біріктіру немесе байланыстыру оқырман мәтін элементтерін жеке элементтерден байланыстыратындығын түсінеді күрделі мәтіндердің бөліктеріне дейінгі сөйлемдер немесе абзацтар. Әр жағдайда бірліктерді байланыстырыңыз ақпарат дегеніміз-олардың мәтіндегі жалпы рөлін анықтау, мысалы, ұқсастығын көрсету немесе айырмашылық, себеп-салдарлық байланыстарды анықтау және т. б.

Мәтіннің жеке хабарламаларын байланыстыру да, оларды түсіндіру де қажет, мәтінді жалпы, тұтас түсіну үшін. Оқушылар көрсете алады мәтіннің тұтастығын бастапқы түсіну, оның негізгі тақырыбын немесе негізгі мақсатын атау. Негізгі идеяның анықтамасы мәтінде айтылған ойлардың

иерархиясын орнатуды қамтиды, оқырман негізгі нәрсені екіншісінен ажырата алатынын немесе негізгі идеяны біле алатынын көрсетеді белгілі бір мәлімдеме немесе мәтін тақырыбы. Байланыстыру сұрақтарының мысалдары және мәтінді түсіндіру: оқушылардан тақырып ойлап табуды немесе мәтінге кіріспе жазуды сұрайды, қарапайым нұсқаулықта әрекет ету тәртібін түсіндіріңіз, графиктегі ось атауларын қалпына келтіріңіз немесе кестедегі бағандар, баяндау кейіпкеріне сипаттама беріңіз немесе картаның мақсатын түсіндіріңіз немесе сурет. Кейбір сұрақтар оқырманды мәтіннің белгілі бір бөлігіне бағыттайды, басқалары бүкіл мәтінге қарайды. Ақпарат бірліктерін байланыстыру да, оларды түсіндіру де қажет оқуды тереңірек, толық және егжей-тегжейлі түсіну үшін. Түсінудің тереңдігін анықтайтын сұрақтар көбінесе логиканы қажет етеді-мысалы, ескеру мәтіндегі ақпаратты ұйымдастыру тәсілі, автордың ниетін анықтау, сөздің мағынасын түсіндіру немесе мәтіннің жалпы мағынасына ерекше реңктер беретін эпизод.

Оқу процесінде ақпаратты байланыстыру мен түсіндіру арасында тығыз екіжақты қатынастар. Ақпарат бірліктерін мағыналы тұтастыққа байланыстыру әрқашан алдында біріктірілген бірліктердің әрқайсысының мағынасын түсіндіру әрекеті болады. Бірліктерді біріктіру тұтастай алғанда мәтін осы үлкен бірлікті түсіндірудің жаңа әрекетін бастайды, ол өзінің кезек мәтіннің басқа бірліктерімен байланысты күтеді.

Үшінші дағды: түсіну және бағалау (мәтінді хабарлау)

Оқығанын түсініп, бағалай алатын оқырман хабарламаны байланыстыра алады өз сенімдері мен тәжірибесі бар мәтін. Түсіну және бағалау мыналарға сүйенуді білдіреді мәтінмен танысқанға дейін оқырманға белгілі білім, идеялар мен сезімдер. Түсіну сұрақтары салыстыру үшін оқырманнан өз тәжірибесіне немесе біліміне жүгінуді талап етеді, қарсы және болжау. Бағалау сұрақтары оқырманға үкім шығаруды ұсынады, оның жеке нормалары мен шараларына негізделген.

Мәтіннің мазмұнын түсіну және бағалау үшін оқырман байланыстыруы керек басқа мәтіннен тыс ақпарат көздерімен мәтін туралы ақпарат, мысалы-келісу немесе мәтінді бекітуге келіспеңіз. Көбінесе оқырманнан өз пікірін айту және дәлелдеу сұралады мәтінде талқыланатын тақырыпқа өзіндік көзқарас. Мұны істеу үшін оқырманға біріншіден, мәтіннің өзіндік түсіндірмесін жасау керек, екіншіден, оны өзіңізбен байланыстыру керек басқа мәтіндерден алынған сенімдер немесе білім. Мұндай жұмысты жеңу үшін, оқырман жалпы және арнайы білімге, сондай-ақ қабілетке ие болуы керек абстрактілі ойлауға.

Мәтін мазмұнын түсіну және бағалау сұрақтарының мысалдары: кез-келген растау мәтінді өз тәжірибесіне сүйене отырып бекіту немесе мәтінді бекіту тұрғысынан бағалау өзінің моральдық немесе эстетикалық идеялары; сапа туралы өз пікірін білдіру мәтінде келтірілген дәлелдер. Мәтіннен тыс ақпарат нақты түрде сұрақтың тұжырымдалуы болуы мүмкін, бірақ көбінесе сұрақтарды құрастырушылар он бес жасқа толғандығынан туындайды оқушылардың қажетті тәжірибесі бар (мысалы, киноға барған).

Мәтіннің пішінін түсіну және бағалау үшін оқырман мәтінді қарап шығуы керек, тараптар оны объективті бағалайды және мәтіннің сапасы мен орындылығы туралы жалпы және оның жеке элементтері. Мұны істеу үшін сізде стиль, жанр сезімі болуы керек, мәтін жұмыс істейтін мәтін құрылымдары және коммуникативті жағдайлар. Бағалау кезінде автордың кейіпкердің портреті сәтті болды ма, әлде автордың мәлімдемелері қаншалықты сенімді, мәтіннің негізгі сипаттамаларына ғана емес, сонымен қатар ұсақ - түйектерге де назар аудару маңызды.